

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: здобувачка 2 курсу 09-261 М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної (наукової)

програми 013 Початкова освіта

Владимирова Марина Олександрівна

Керівник к. пед. н., доцентка Вінник Тетяна

Олександрівна

Рецензентка: Директорка Херсонської гімназії 16
із вивченням мов національних меншин

Херсонської міської Ради Головченко К. А.

Івано-Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	Науково-теоретичні аспекти вивчення проблеми формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво».	8
1.1	Понятійний апарат дослідження.....	8
1.2	Характеристика вікових психофізіологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку (6 – 10 років).....	13
1.3	Особливості інтеграції образотворчого та музичного мистецтв.....	18
РОЗДІЛ 2	Методичний інструментарій формування практичних умінь учнів у закладах початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво»..	23
2.1.	Педагогічні принципи формування практичних умінь художньо-естетичного розвитку учнів початкової освіти засобами музичного та образотворчого мистецтва, критерії та рівні (констатувальний експеримент).....	23
2.2.	Експериментальна перевірка ефективності методів формування практичних умінь засобами музичного та образотворчого мистецтва (формувальний експеримент).....	35
2.3.	Динаміка формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва.....	50
ВИСНОВКИ		53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		55
ДОДАТКИ		60
Додаток А. Малювання плямами (Плямографія)		60
Додаток Б. Малювання нитками (Ниткографія)		61
Додаток В. Малювання крапками (Пуантель)		62
Додаток Г. Малювання піною (Мильний живопис)		63

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах воєнного стану в Україні йде переосмислення й переоцінка людських цінностей. На сьогодні в сучасному суспільстві відбувається стрімка зміна поглядів людини на усталені життєві позиції. Особливого значення набувають проблеми гармонійного існування людини у світі, що веде до корінних змін як у житті так і в освіті. В цей важкий для країни час, необхідно забезпечити розвиток творчого потенціалу особистості, її критичного мислення, а також удосконалення якості освітнього процесу й підвищення мотивації учнів до навчання.

В естетизованому медіапросторі (дистанційне навчання) елементи аудіальних, візуальних та кінестетичних знань формують людину інтегративного типу мислення. Інтеграція художньо-естетичної інформації в освітньому процесі стала основою інтегрованого курсу «Мистецтво».

Вивченням проблеми інтеграції шкільних предметів у методологічному аспекті займалися відомі вчені у різних галузях науки. Це філософи, педагоги, психологи, мистецтвознавці, серед яких Л. Аристова, Е. Белкіна, Л. Беземчук, О. Висоцька, А. Владимірова, О. Гайдамака, Т. Голінська, З. Гнатів, Т. Дуткевич, О. Зубарева, О. Калініченко, С. Коновець, М. Ключинська, Т. Крижанівська, В. Лутай, В. Мартинова, Л. Масол, Т. Наземнова, Ю. Очакова, Г. Падалка, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Просіна, І. Руденко, Н. Рудницька, С. Садовенко, С. Соломаха, І. Стеценко, П. Шпара, Н. Ястремська та інші.

Інтегрований курс «Мистецтво» в Новій українській школі спрямований на творче самовираження здобувачів у сфері мистецтва, що стимулює особистість бути готовою до популяризації інтегрованого підходу навчання мистецтву в початковій освіті, що за певних умов має потужний потенціал для формування всебічно розвиненої особистості та подальшого підвищення її оптимізації і навчальної мотивації.

На уроках інтегрованого заняття «Мистецтво» у здобувачів початкової освіти, як активних суб'єктів учіння, розвивається емоційно-чуттєва сфера,

формується художньо-образне, асоціативне та критичне мислення, реалізуються власні креативні ідеї.

Особливістю опанування мистецтва в Новій українській школі виступає активна творча діяльність, яка повинна бути не додатковою, а необхідною у певному сенсі цього слова, для того щоб вміло розвивати природні задатки й формувати практичні уміння учнів початкової школи, якими вони можуть скористатися у майбутньому. Формування практичних умінь учнів початкової освіти є одним із вагомих завдань, що стосується й естетичного виховання, яке здійснюється засобами інтегрованого курсу «Мистецтво».

Інтеграція різних видів мистецтв (літературне, музичне, образотворче, хореографічне, театральне та інше) дозволяє молодшим школярам сприймати естетику цілісної картини світу, розвиває їхні творчі здібності, формує практичні уміння й навички. Це досить перспективний засіб удосконалення освітнього процесу дисциплін художнього циклу.

Завдання початкової освіти – не тільки традиційне виконання функції художньо-естетичного навчання і виховання, а й створення умов для індивідуального пошуку спілкування із мистецтвом, творчого розвитку і знаходження зрозумілих і потрібних дітям практичних умінь.

Таким чином, ми відмічаємо, що інтегративний підхід досить широко представлений у педагогічній науці, але водночас не остаточно розкриває механізми формування практичних умінь учнів початкової освіти та їх реалізацію у системі естетичного виховання, що і стало поштовхом до написання нашого магістерського дослідження **«Формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво»»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Психолого-педагогічна підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах кризових викликів

суспільства» (№ 0124U003115) спонукала нас до роботи над магістерським дослідженням.

Мета дослідження – аргументувати теоретично та перевірити експериментально педагогічні принципи, що пов'язані із формуванням практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво), визначити їх ефективність.

Гіпотеза магістерського дослідження. Курс «Мистецтво» в початковій освіті сприятиме більш ефективному формуванню практичних умінь учнів у порівнянні із традиційним підходом, оскільки інтеграція різних видів мистецтв дозволяє врахувати різні стилі навчання дітей, що в свою чергу створює сприятливе середовище для розвитку креативного мислення, критичного оцінювання, навичок співпраці для вмінь вирішення проблем у процесі виконання творчих завдань.

Відповідно до мети дослідження та перевірки гіпотези нами визначено наступні **завдання**:

1) Провести аналіз стану розробленості проблеми формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (синтез музичного та образотворчого мистецтва), в психолого-педагогічній, методичній та мистецтвознавчій літературі.

2) Надати характеристику віковим психофізіологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку (6 – 10 років).

3) Розкрити особливості інтеграції образотворчого та музичного мистецтва.

4) Обґрунтувати педагогічні принципи формування практичних умінь художньо-естетичного розвитку учнів початкової освіти засобами музичного та образотворчого мистецтва, з'ясувати критерії та рівні (констатувальний експеримент).

5) Експериментально перевірити ефективність методів формування практичних умінь засобами музичного та образотворчого мистецтва (формувальний експеримент).

6) Окреслити динаміку формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами музичного та образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження – традиційні та нетрадиційні інтегративні методи на уроках музичного та образотворчого мистецтва в початковій освіті.

Поставлені завдання щодо наукового дослідження були розв'язані за допомогою наступних **методів**:

- теоретичні: аналіз, синтез, класифікація, порівняння, визначення критеріїв та показників оцінювання досліджуваного явища, систематизація, узагальнення та конкретизація даних;

- емпіричні: експеримент, спостереження, опитування, бесіди із вчителями учнями та батьками, обґрунтування педагогічних принципів формування практичних умінь учнів, констатувальний і формувальний експерименти;

- статистичні: узагальнення кількісних і якісних даних, обробка результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна й теоретична значущість. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено стан формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво), конкретизовані методи інтеграції, доведено ефективність експериментальної роботи із теми дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження із проблеми формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтеграції музичного та образотворчого мистецтва можуть бути в нагоді вчителям початкової освіти, музичного та образотворчого мистецтва,

використані психологами, керівниками гуртків художньо-естетичного напрямку, студентами, а також батьками. Особливо це актуально в період воєнного стану, який переживає Україна, для створення атмосфери безпеки, комфорту та психоемоційної підтримки учнів початкової освіти.

Апробацію одержаних результатів. Результати магістерської роботи були представлені у виступах на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету, у Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та стратегії розвитку початкової освіти», м. Рівне, у XXXIV Міжнародній науково-практичній конференції «Problems and prospects of global business development», 26-28 серпня 2024 р., Більбао, Іспанія, і висвітлені у тезах «Реалізація досвіду країн світу в сучасних тенденціях інтегрованого навчання у галузі мистецтва», «Формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інформаційно-комунікативних технологій в умовах воєнного стану» та «Принципи формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтеграції музичного та образотворчого мистецтва», що є засертифіковано.

Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів (теоретичний і практичний), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

1.1. Понятійний апарат дослідження

Сучасні тенденції в освіті диктують необхідність переходу від традиційних методів навчання до інтегрованих, які поєднують різні навчальні предмети та сфери знань. Це стосується й галузі мистецтва, яка має величезний потенціал для розвитку творчого мислення, емоційної сфери та естетичного смаку учнів. Педагогічна освіта в Україні є динамічною. Вона розвивається, оновлюючись та вдосконалюючись відповідно до потреб часу.

Вітчизняні програми, підручники і посібники з інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкової школи створені і написані такими провідними науковцями як: Аристова Л., Белкіна Е., Голінська Т., Гайдамака О., Калініченко О., Лемешева Н., Масол Л., Мед І., Руденко І., Рубля Т. та інші науковці, у яких наголошується: «Мистецька освіта і виховання підростаючої особистості мають базуватися на принципі взаємодії різних видів мистецтва, позаяк тільки в сукупності всіх почуттів у свідомості дитини відтворюється цілісна картина життя. Тож проблема інтеграції в педагогіці художньої освіти не нова, але вона вимагає більш детального розгляду як безперервного, поетапного процесу активізації навчальної мотивації учнів у сучасній загальноосвітній школі» [44].

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що на сучасному етапі недостатньо досліджене питання щодо формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво), хоча філософи, філологи, педагоги, психологи, музиканти та художники постійно висловлюються про користь комплексного

впливу різних видів мистецтва на особистість, на формування її естетичних потреб, духовного світу та інтересів.

Борисова Т. та Бабіцька А. зазначають, що «поняття «інтеграція» було введено в науковий обіг у 1857 році англійським ученим Г. Спенсером. Слово «інтеграція» в перекладі із латинської мови означає відновлювання, поповнення, що «розкриває стан внутрішньої цілісної зв'язаності диференційованих частин і функцій системи, як вища форма взаємодії, особливість якої виявляється у взаємопроникненні елементів, переходу в іншу якість» [2, с. 7].

Інтеграція мистецтв дисциплін художньо-естетичного циклу в освітньому процесі українських шкіл виступає як суттєвий чинник активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів. На основі зближення предметних значень активізується творчий процес, що сприяє цілісному уявленню молодшими школярами про навколишній світ.

Висоцька О., інтерпретує термін «інтеграція» (від лат. *integrum* – ціле; лат. *integratio* – з'єднання) як: «процес взаємного зближення, взаємопроникнення, об'єднання певних елементів (частин) у ціле та утворення між ними усталених взаємозв'язків; процес перетворення відносно самостійних і мало пов'язаних між собою об'єктів ... в єдину, цілісну систему, що характеризується узгодженістю та взаємозалежністю її частин на засадах загальних цілей, інтересів, принципів» [3, с. 29].

Введення інтеграції в освітній процес із курсу «Мистецтво» дозволяє збільшити темп викладу матеріалу, що концентрує увагу учнів та стимулює їхню пізнавальну діяльність. Водночас ставиться завдання освоєння учнями загальнолюдських мистецьких цінностей, гуманістичної культури минулого та сьогодення і роздумів про майбутнє.

Інтеграція – це створення нового цілого на основі виявлених однотипних елементів та їх пристосування до моноліту особливої якості. Це процес об'єднання частин, або будь-яких елементів в одне ціле.

Інтегрувати – означає приводити до гармонійного чи координованого цілого, перебудовуючи та організовуючи, іноді додаючи чи видаляючи елементи чи частини.

Синтез (грец., «поєднання»), – процес з'єднання або об'єднання раніше розрізнених речей або понять в ціле або набір, що виступає способом зібрати ціле із функційних частин як антипод аналізу – способу розібрати ціле на функційні частини [35].

Інтегроване навчання в мистецтві надає можливість учням, глибше зрозуміти світ, розвинути творчі здібності, вдосконалити навички комунікації, підвищити самооцінку. В процесі вивчення мистецтва в контексті інших предметів, таких як історія, література, наука, математика, географія, дозволяє бачити зв'язки між різними сферами знань та краще зрозуміти світ навколо них.

Інтегровані уроки в курсі «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво), заохочують учнів до експериментів, пошуку нових ідей та нестандартних рішень, також діти вчать чітко та лаконічно висловлювати свої думки, формувати аргументи та презентувати свої роботи. Успіхи в мистецтві дають учням відчуття впевненості у своїх силах та можливостях.

Масол Людмила, констатує: «Інтеграція змісту загальної мистецької освіти (зовнішня і внутрішня, понятійна та світоглядна, повна або часткова) зумовлює необхідність розробки відповідних інтегративних художньо-педагогічних технологій з урахуванням вікових особливостей учнів і вимог Нової української школи» [26, с. 26].

Термін «формування» перекладається як надавання чому-небудь певної форми, завершеності та визначеності. Науковці доводять, що процес формування особистості, її кількісні та якісні зміни відбуваються протягом усіх життєвих етапів і пов'язані із фізіологічним розвитком. Формування особистості – це наслідки її взаємодії із зовнішнім світом, які регулюється нервовою системою та психічними функціями.

Формування особистості починається із народження людини і здійснюється за допомогою дорослих у спільній діяльності із ними, а також

регулюється словом, що забезпечує якісні зміни як окремих психічних процесів так і психіки особистості в цілому. Це необхідна умова становлення індивіда, як суспільної істоти, як суб'єкта спілкування із іншими людьми, майбутнього носія суспільних відносин. Особистість поступово стає таким суб'єктом, який вступаючи у відносини в доступній для нього формі виконує функції та обов'язки що покладаються на нього в сім'ї, у школі та колективі [41].

Не можна не погодитися із думкою Уїлла Річардсона про те, що: «Чим більше не пов'язаної із реальним життям та неактуальної теорії ми даємо дітям, тим менше часу в них залишається для опанування навичок, необхідних для досягнення успіху в сучасному світі. Ми повинні усвідомити це якомога раніше» [39].

Також ми поділяємо думку науковців Голуб В. та Черній І., які доводять, що «до визначення поняття «уміння» у психолого-педагогічній літературі існують різні підходи. Учені, які займаються вивченням цієї проблеми, під цим поняттям розуміють:

- засвоєні способи діяльності;
- свідоме володіння будь-якими прийомами діяльності;
- здатність чи готовність до ефективного виконання дії відповідно до цілей та обставин;
- здатність до успішного виконання певної діяльності або дій у нових умовах;
- систему дій, пов'язаних між собою логікою діяльності, яка спрямована на вирішення поставлених задач;
- необхідність переходу до творчості» [40].

Наприклад, як указує Шпара Ю., «сутність конструктивних умінь молодших школярів полягає в тому, щоб «хочу», «знаю», «умію» (почуття – думка – предметна дія) стали цілісною системою самовираження особистості» [42, с. 87].

Науковець наголошує, що саме на це у проектуванні звертають увагу дизайнери, виділяючи при цьому три послідовні етапи конструювання:

- словесно-понятійний, який обов'язково пов'язаний із мисленнєвими діями й вербальними формулюваннями задумів (роздумами про способи узгодження частин конструкцій, співставленням конструкції та її художнього оформлення із відомими аналогами);

- графічне конструювання (виконання рисунків, креслень, ескізів із елементами розрахунків. При цьому визначаються розмір, форма, пропорції деталі, кольори та відтінки);

- предметно-маніпулятивне конструювання, в основі якого лежать словесно сформульовані та графічно відображені проекти, а також виконується пошуковий макет із різних матеріалів [42, с. 87].

Сформованість *навчальних* умінь визначається високим рівнем організації розумової діяльності, засвоєння і перетворення знань.

Вчені виділяють дві сторони:

- внутрішню, коли учні оволодівають вміннями і навичками розумової діяльності;

- зовнішню, коли учні навчаються самоорганізації своєї діяльності і знань.

Поняття «уміння» можна трактувати як знання, які здобуті на основі досвіду або як освоєний суб'єктом способу виконання дії, яка забезпечується сукупністю придбаних знань і навичок.

Уміння – це правильне відображення уяви і мислення, законів природи, суспільства, взаємин людей.

Як зазначають дослідники, практичні уміння й навички – це практичні знання та досвід, які особистість набуває у різних сферах життя.

Практичні уміння й навички можуть бути професійними:

- навички управління проєктами;
- розвиток програмного забезпечення;
- фінансове планування,

або особистими:

- спілкування;
- керування емоціями;
- підтримка здорового способу життя.

Треба зазначити, що практичні уміння набуваються шляхом навчання, випробування і використання на практиці, що допомагає розвивати в учнях впевненість у власних здібностях, оскільки вони знайомляться із різними культурами та формами мистецтв [34].

Таким чином, інтегроване навчання курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) допомагає учням розвинути свою творчість та критичне мислення. Інтеграція в мистецтві розвиває уміння і навички спілкування та співпраці, що допомагає учням розвивати свою естетичну чутливість та культурну обізнаність. Процес інтеграції музичного та образотворчого мистецтва в початковій освіті заохочує учнів до самовираження, аналізу та вирішення зазначених вчителем проблем. Інтеграція предметів робить навчання більш цікавим та захоплюючим, оскільки дає можливість використовувати різні методи навчання та розглядати привабливі мистецтвознавчі теми.

1.2. Вікові психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку

Необхідним в організації освітнього процесу початкової освіти є врахування вікових психофізіологічних особливостей дітей, для того, щоб створити максимально сприятливі умови для їхнього навчання, розвитку та виховання.

Однорідні науковці Гнатів З. і Ключинська М., наголошують: «Розуміння важливості врахування психофізіологічних особливостей учнів і використання у педагогічній діяльності засобів неспецифічного психологічного впливу з педагогічною метою для створення комфортної,

позитивної, творчої, радісної атмосфери навчання зруйнують стереотипи дітей щодо школи, як вимушеного місця перебування та щодо навчання як виснажливої праці на фоні вольової напруги» [9, с. 338 – 339].

В освітній діяльності у молодших школярів зростає пізнавальний інтерес до навколишнього світу, розвивається інтелектуальна активність, підвищується прагнення до знань. Діти готові до систематичного навчання, можуть довго зосереджуватися на одному завданні, у них формуються стійкі навички читання, письма, рахунку. Дослідження психологів доказують, що інтеграція, як метод навчання, на початкових етапах його долучення до пізнавальної діяльності учнів відіграє роль заохочення. Вирішуючи пізнавальні завдання, учні спрямовують свою активність щодо формування нових понять із урахуванням встановлених зав'язків.

Зубарева О., який відмічає: «Пізнавальний інтерес – сильний внутрішній мотив і як мотив навчання має безкорисливий характер. У дітей, котрі займаються музичним, образотворчим, хореографічним мистецтвом, джерелом внутрішньої мотивації може стати прагнення до ідентифікації й одночасно індивідуалізації. Виражається це в наслідуванні привабливих для учня людей, часто від дитини можна почути слова «хочу бути схожим на нього». Часто такими людьми стають викладачі, музиканти або художники, які проводили майстер-класи, відомі співаки та танцюристи. Це процес стає початком утвердження власної індивідуальності учня і трактується нами як один із важливих мотиваційних чинників навчання мистецьких дисциплін» [13].

Дуткевич Т., зазначає: «Пізнавальні психічні процеси молодшого школяра відзначаються зростанням довільності та регульованості. Сприймання має такі особливості:

- функціонує на рівні впізнавання та називання кольору і форми;
- значно вдосконалюється спостереження як цілеспрямоване сприймання з виділенням значної кількості деталей. Цьому сприяє написання учнями творів-описів, творів за картинкою;

- формується спостережливість як риса особистості [11, с. 360].

Звертаючись до науково-педагогічної літератури, ми усвідомлюємо, що увага молодшого школяра ще значною мірою мимовільна, але все більшого значення набуває довільна. Із часом вона стає більш стійкою і концентрованою. Учень може зосереджуватись на тому, про що говорить учитель, працювати із підручником, біля дошки, самостійно і в групі. На початковому періоді навчання в учнів починає активно формуватися теоретичне мислення, що відрізняється від сприймання і спирається на розвиток рефлексивних процесів психіки.

У психічному розвитку молодших школярів ми спостерігаємо розвиток образного мислення, уяви, креативності. В учнів зростає тезаурус, розвивається мовлення, завдяки чому формується логічне мислення і здатність до аналізу різних дій. Мислення молодшого школяра, як психічний процес, зазнає глибоких змін, які торкаються дій, видів та форм мислення. Роль понятійних і абстрактних компонентів мислення зростає, у порівнянні із його образними і конкретними складовими, але *практична дія та образ* залишаються базовими в мисленні молодшого школяра.

На основі педагогічних і психологічних процесів аналізу і синтезу в учнів формуються складні мисленнєві дії, такі як:

- класифікація;
- порівняння;
- узагальнення;
- абстрагування;
- конкретизація.

В свою чергу уроки мистецтва сприяють розвитку в учнів емоційно-чуттєвої сфери, стимулюють їхню уяву і творче мислення, увагу і пам'ять, спостережливість. Також мистецтво сприяє покращенню дрібної моторики рук, координації рухів, просторового мислення. В цей період формується емоційно-вольова сфера, з'являється самоконтроль, удосконалюється пізнавальна активність і допитливість, а отже збільшується обсяг знань про

навколишній світ. Пам'ять стає більш логічною, також розвивається і механічна пам'ять.

Дуткевич Т., відмічає: «У молодшому шкільному віці виникає загроза неправильного використання пам'яті, яка особливо негативно позначається на подальших етапах навчання. Намагаючись запам'ятати якомога більший обсяг матеріалу, учень послаблює роботу над його осмисленням, спирається на механічне запам'ятовування. Вчителю потрібно забезпечити усвідомлення і виконання дітьми правила: запам'ятовувати тільки після того, як зрозумів. У процесі осмислення матеріалу, відбувається мимовільне запам'ятовування, яке зберігає своє важливе значення» [11, с. 363].

Фізичний розвиток дітей 6 – 10 років характеризується швидким зростанням дитини та розвитком всіх систем її організму. У дітей цього віку збільшується витривалість, сила й спритність, а також покращується координація рухів, моторика й гнучкість.

Щодо соціального розвитку, у цей період в учнів виникає активна потреба в спілкуванні із однолітками і дорослими, вони прагнуть до дружніх стосунків, до колективних навичок, до спілкування, співпраці та взаємодопомоги.

Мовлення і говоріння пов'язані із розумінням почутого, навчальним діалогом, мовленнєвою граматиною, що є важливим чинником розвитку особистості.

Наприклад, виконуючи завдання із образотворчого або музичного мистецтва за задумом, слухання або написанні творів, складанні усних оповідань, віршів, казок посилено формується творча уява.

Ястремська Н., визначає: «Уява – це відтворення у психіці людини предметів та явищ, які вона сприймала раніше, а також створення нових образів предметів та явищ, котрих раніше вона ніколи не сприймала [43, с. 271].

Уява, як ключовий елемент креативності та інноваційного мислення сприяє розумінню світу, підвищує мотивацію в учнів до навчання та розвиває

критичне мислення. Інтерактивний зміст стимулює уяву дітей, пропонуючи їм можливість взаємодіяти із навчальним матеріалом як цікавим і захоплюючим ресурсом.

На емоційно-вольовому плані в процесі розвитку дитячого організму, особливо у період воєнного стану, коли у дітей зростає самостійність і прагнення до самоствердження, формуються моральні якості й ціннісні орієнтири. Ми спостерігаємо високу інтелектуальну емоційну збудливість та нестійкість емоційних реакцій, імпульсивність в поведінці, але із іншого боку розвиваються почуття відповідальності за свої вчинки, зростає інтерес до навколишнього світу та освітньої діяльності.

Саме в період 6 – 10 років, у дітей формуються такі вольові риси характеру, як організованість, наполегливість, цілеспрямованість, стриманість, дисциплінованість та інше.

Прояви волі учнів початкової освіти залежать від ситуації, що вимагає зовнішньої підтримки із боку дорослого. Тому в початковій освіті необхідно створити чіткі вимоги та правила поведінки, спокійний та позитивний соціально-психологічний клімат.

Мистецтво в освітньому процесі початкової школи, в період воєнного стану в Україні, допомагає учням виражати власні емоції і почуття, розуміти та цінувати емоції інших людей, співпереживати разом із ними.

В психолого-педагогічному розвитку учнів початкової освіти уроки мистецтва надають можливість створювати сприятливі умови для всебічного розвитку особистості, готувати учнів до подальшого навчання та життя. Як рушійна сила, мистецтво формує моральні якості, вчить учнів бути добрими, чутливими й щирими.

Отже, завдяки мистецтву молодші школярі отримують естетичні враження, які збагачують їх внутрішній світ, у них формуються ціннісні орієнтири. Музика, література, образотворче мистецтво, театр, кіно, танці, цирк та інші жанри мистецтва, стимулюють емоційну сферу особистості,

покращують настрій, знімають напругу. Учні вчаться оцінювати красу в навколишньому світі, творити власні креативні речі.

1.3. Особливості інтеграції образотворчого та музичного мистецтва

Найбільш сприятливими для інтеграції в початковій освіті виступають уроки образотворчого та музичного мистецтва. Саме на таких уроках в учнів виховуються естетичні почуття, любов до рідної мови, природи, літератури, музики, живопису, розвивається образне мислення, розширюється кругозір, що значно збагачує їхні знання.

На основі аналізу психолого-педагогічної, методичної та мистецтвознавчої літератури ми з'ясували ряд аспектів щодо особливостей інтеграції мистецтва в організації освітнього процесу і визначили, що існує:

- 1) *інтеграція* (синтез) різних видів мистецтв (література, музика, живопис, театр, хореографія, архітектура та інші);
- 2) *інтеграція освітніх галузей*;
- 3) *інтеграція різних видів дитячої художньо-творчої діяльності* (спів, слухання музики, музикування, дидактичні музичні ігри, мовленнєві комунікативні ігри, пальчикові та ритмічні ігри, танцювальні етюди, народні танцювальні елементи, театралізовані ігри, рухова імпровізація, малювання, ліплення та інші);
- 4) *інтеграція якостей особистості*, які є цільовими орієнтирами креативних досягнень.

Отже, інтеграція – це поєднання і глибоке взаємопроникнення в єдине ціле розрізнених частин, злиття в одному освітньому матеріалі узагальнених знань у тій чи іншій сфері.

Інтеграція музичного та образотворчого мистецтва в освітньому процесі початкової освіти виконує наступні функції:

1) освітню – засвоєння наукових знань і понять, формування спеціальних і загально-навчальних вмінь і навичок, що віддзеркалюють узагальнену картину світу;

2) розвиваючу – розвиток системного мислення, здібностей та пізнавальних інтересів на основі загальних розумових дій, формування емоційно-чуттєвої сфери та зацікавлення до навчання;

3) виховну – формування моральних та естетичних уявлень, поглядів, норм поведінки, що витікають із змісту та методів навчання.

В рамках предметів образотворчого та музичного мистецтва можлива тематична інтеграція, коли різні навчальні предмети розкривають одну тему, наприклад, «Композиція», «Засоби виразності», «Ритм», «Динаміка» та інше.

Практичне музичне і художньо-образне мислення учнів відіграє важливу роль у розвитку їх творчого потенціалу. При цьому існує три етапи інтеграції:

1 етап – робота із зразками (знайомство із музичними та художніми творами).

2 етап – конструювання (вивчення музичних творів, пов'язаних із різними історичними епохами, створення творчих робіт на уроках образотворчого мистецтва).

3 етап – моделювання (створення моделі епохи). Для цього необхідно озброїти школярів наступними вміннями:

- умінням пошукової роботи із текстом підручника, практичного зошита;
- умінням виконувати елементарні дослідження;
- умінням осмислювати зв'язки творів різних напрямів.

Вивчаючи цей аспект проблеми, Зубарева О., підкреслює, що переваги інтегрованих уроків художньо-естетичного циклу в початковій освіті очевидні:

- активізується навчально-пізнавальна діяльність учнів;
- підвищується мотивація навчання;
- розвиваються творчі здібності;

- поглиблюються уявлення про види мистецтва;
- розширюється кругозір;
- в учнів знімається перенапруга та стомлюваність, тому «напрямок на інтеграцію основної загальної освіти є перспективним, актуальним і важливим, оскільки дає можливість створити систему єдиного освітнього простору, об'єднавши процеси виховання, навчання і розвитку» [13, с. 68].

Вивчаючи цей аспект проблеми, науковці підкреслюють, що на практиці синтез мистецтв існував у двох формах:

- перша форма – це тільки просторові мистецтва, які сприймаються зором: архітектура, скульптура, монументальний живопис, декоративне мистецтво, дизайн ландшафтів та інтер'єрів;

- друга форма поєднує просторові й часові мистецтва, які сприймаються і зором, і слухом одночасно, наприклад, хореографія, де міцно зливаються виразні засоби музики, танець, пантоміма, театр, що об'єднує літературу, музику, образотворче мистецтво та інші [22, с. 13].

Базою для інтеграції навчальних предметів, таких як музика та образотворче мистецтво взято асоціативно-образний зв'язок мови художньої виразності. Наприклад, гармонія у музиці співвідноситься із колоритом у живописі, мелодія із лінією, форма із композицією та ін.

Зв'язок між музичним та образотворчим мистецтвом багатогранний і різнобічний. Використовуючи музику на уроках образотворчого мистецтва, перш за все потрібно підбирати її так, щоб вона була не просто музичним фоном для малювання, не лише створювала приємний настрій для роботи, але й активно, нарівні із символікою та образністю кольору працювала на асоціативну характеристику художнього образу.

Знання основ кольорознавства та музичний супровід на уроці допомагають учням справлятися зі складними творчими завданнями.

Наприклад, вдале поєднання сюжетних образів, кольорового паперу та музичного супроводу здатні впливати не лише на художній, але й на морально-етичний та духовний світ дитини. Літературні, музичні та живописні образи,

збагачуючи одне одного, здатні об'єднатися в одне художнє ціле, пробуджуючи в учнів креативне мислення.

Приклади творів, у яких проявляється асоціативно-образний зв'язок між мовою художньої виразності музики та живопису, підтверджують важливість інтеграції цих двох мистецтв для розвитку творчого мислення особистості. З'являється логічний зв'язок між проявами у різних мистецьких напрямках однієї ідеї, яка має художній вплив на духовний світ дитини і здатна вирішувати завдання формування її практичних умінь.

При підготовці до інтегрованих уроків з мистецтва (музичне, образотворче) необхідно визначити основні напрями діяльності, які б давали учням можливість активної участі.

Мета цих уроків – ознайомити учнів із виразними особливостями музично-художніх засобів, передати оригінальною мовою музичного та образотворчого мистецтва думки та настрої композиторів, художників, поетів у різних видах художньої діяльності, а із набуттям досвіду надати школярам можливість самовиразитися. Використання різних видів роботи протягом уроку підтримує увагу учнів, що дозволяє говорити про ефективність запропонованої практичної діяльності, в процесі якої розвиваються уміння і навички.

Використання на інтегрованих заняттях мультимедійних презентацій надає можливість працювати на контрасті, концентрувати увагу дітей на певних об'єктах, супроводжувати мову вчителя музичними фрагментами, відтворювати яскраві образи, що активізує мовленнєву, рухову та пізнавальну діяльність учнів. Ефективне використання ІКТ дозволяє розучувати музичні п'єси з оркестром із використанням учнями шумових та музичних інструментів. Комп'ютер може виступати як тренажер з диригування, розучування танцювальних та ігрових елементів. Комп'ютерні програми дозволяють проводити музично-слуховий аналіз мелодій творів різних епох.

Мультимедійні засоби – це цінне джерело бібліографічних та енциклопедичних відомостей про художників, композиторів, артистів, різних

видів жанрів та ін. Проектні завдання із комп'ютерними презентаціями дозволяють учням більш наочно уявити ілюстративний матеріал, вони можуть самостійно проводити дослідження у напрямках мистецтва, створювати власні проекти.

Отже, кожне мистецтво – це відображення певного кола життєвих явищ чи деяких сторін цих явищ. Різні види мистецтва поділяються на групи:

- просторові чи статичні, що сприймаються зором (всі види образотворчого мистецтва та архітектура);
- тимчасові чи динамічні, що сприймаються слухом (література та музика);
- просторово-часові, що сприймаються і зором, і слухом (балет, кіно, театр).

Усі мистецтва мають докорінно незмінні власні засоби: у музиці – звук і час, у літературі – слово й час, в архітектурі – лінія й обсяг, у скульптурі – обсяг і простір, у живопису – колір і простір.

Таким чином, поглиблення, в свою чергу обмежує одне мистецтво від іншого, а порівняння поєднує одне мистецтво із іншим у внутрішніх прагненнях. Кожне мистецтво індивідуальне і замінити його на інше неможливо, тому відбувається лише злиття специфічних рис, властивих для кожного із мистецтв.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

2.1. Принципи формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами музичного та образотворчого мистецтва, критерії та рівні (констатувальний експеримент)

В Україні інтегроване навчання у мистецтві набуває все більшої значущості. Це цінний інструмент для розвитку естетичної чутливості та культурної обізнаності учнів, їхньої творчості та критичного мислення.

Питання інтеграції в освітньому процесі початкової школи має на сьогодні велике значення як у теоретичному, так і практичному відношенні. На даний час не існує чіткого *методичного* значення слова «інтеграція», але відмічається, що латинське слово «*integratio*» – це:

- 1) процес взаємного пристосування і об'єднання національних господарств двох і більше держав із однотипним суспільним устроєм;
- 2) об'єднання у цілому будь-яких елементів.

Можна зазначити, що інтеграція в методиці навчання – це процес пристосування та об'єднання певних елементів або частин різних видів освітньої діяльності в єдине ціле за умови їхньої цільової та функціональної однотипності.

Аналіз літературних джерел із проблеми нашого дослідження показує, що вплив різновидів мистецтв на формування практичних умінь учнів не може бути зведений до простої суми впливів його компонентів, сукупність яких створює нові якості. Треба зазначити, що різні види мистецтва, вступаючи у взаємодію, утворюють якісно нове ціле, що і відбувається на інтегрованих уроках (музичне та образотворче мистецтво), де створюються ситуації для

випереджуючого навчання, коли учні на прикладі вчителя бачать мету, завдання та результат діяльності і співвідносять їх із власними практичними вміннями [5, с. 89 – 90].

Масол Людмила, акцентує на тому, що «метою інтерактивних технологій навчання є набуття учнями інтеркультурної компетентності – готовності, здатності до комунікативної і кооперативної діяльності, оволодіння комплексом відповідних умінь. З огляду на велику кількість інтерактивних умінь, класифікуємо їх у такі основні групи:

- уміння слухати партнерів і виявляти до них прихильність, доброзичливість, толерантність;
- уміння переконувати, аргументувати власну думку, керувати емоційним станом;
- уміння дискутувати, підтримувати зворотний зв'язок, ініціювати спілкування, доходити компромісу;
- уміння взаємодіяти, співпрацювати, встановлювати ділові контакти, працювати в парі, малих групах, колективно» [21, с. 23].

Інтегровані уроки розвивають естетичний потенціал самих учнів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, розвитку логіки та мислення, комунікативних здібностей, а також сприяють удосконаленню мовлення і пам'яті, формуванню умінь порівнювати, узагальнювати і робити висновки.

Інтегровані уроки засобами музичного та образотворчого мистецтва знімають в учнів стомлюваність, розвивають фантазію та увагу. Переключення до різноманітних видів діяльності на уроках мистецтва в учнів підвищується пізнавальний інтерес, у них формуються практичні вміння і навички [5, с. 90].

Однодумці Пометун О. та Пироженко Л., зазначають: «Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретно передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких

кожний учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність» [33, с. 182].

Організація інтегрованого уроку вимагає від учителя ретельної підготовки – це методико-інформаційне забезпечення та планування уроку, регламент уроку, ретельно продумана форма та методи роботи із учнями на уроках, уміння імпровізувати.

Форми проведення інтегрованих уроків нестандартні й цікаві. Використання різних видів роботи підтримує увагу учнів на високому рівні, що дозволяє говорити про розвиваючу ефективність таких уроків та набування на них практичних умінь і навичок [5, с. 90].

Відомий науковець та естет Голінська Тетяна, відмічає: «Естетичне виховання засобами синтезу мистецтв вимагає як врахування системи дидактичних вихідних положень (комплексність, науковість, систематичність, послідовність, свідомість і активність, доступність, зв'язок з життям, наочність та інше), так і суто специфічних принципів побудови занять (цілісність вивчення мистецтв на основі єдності генетичних морфологічних функціональних зв'язків, врахування специфіки видів мистецтв, оптимальне поєднання і взаємозв'язок чуттєвого і логічного, розвиток творчої активності учнів шляхом їх безпосереднього включення у систему художньо-естетичних відносин)» [8, с. 152].

Формування практичних умінь учнів засобами інтеграції у мистецькій освіті ґрунтується на низці принципів, які забезпечують ефективність та результативність цього процесу. До ключових принципів належать:

Принцип науковості має відповідати сучасним науковим знанням про мистецтво, психологію розвитку особистості, педагогіку інтегрованого навчання. Використання наукових методів та підходів до формування практичних умінь учнів є важливою умовою їхньої ефективності, що сприятиме їхньому всебічному розвитку, естетичному вихованню та творчому самовираженню [5, с. 91].

Принцип наочності передбачає використання наочних методів навчання, що є важливим фактором для кращого засвоєння знань та умінь учнями. Це можуть бути малюнки, картини, скульптури, музичні твори, танцювальні композиції, етюди, театральні вистави, кінофільми та інше [5, с. 91].

Принцип системності та наступності поступово формує практичні уміння учнів початкової освіти із урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, а також рівня їх розвитку. Поступове ускладнення завдань та вправ, що відповідає динаміці розвитку практичних умінь учнів дозволяє їм поступово опанувати нові знання, уміння і навички, а також закріплювати їх на практиці [5, с. 91].

Принцип інтеграції різних видів мистецтв передбачає формування практичних умінь учнів, що має здійснюватися із урахуванням взаємозв'язку із різними видами мистецтв, використанням міжпредметних зв'язків та інтегрованих форм навчання, що сприяють формуванню цілісного світосприйняття учнів [5, с. 91].

Принцип єдності естетичного та практичного, що передбачає поєднання теоретичних знань із практичними уміннями та навичками у різних видах мистецтва, сприяє формуванню цілісного уявлення в учнів про мистецтво та його практичне застосування. Це досягається шляхом інтеграції різних видів мистецтва, таких як музика, образотворче мистецтво, хореографія, театр, цирк, кіно та ін. Учні не лише вивчають теоретичні аспекти різних видів мистецтва, але й опановують практичні уміння і навички із малювання, ліплення, співу, танцю, гри на музичних та шумових інструментах та інше [5, с. 91].

Принцип інтеграції змісту передбачає об'єднання знань із різних мистецьких галузей та предметів освітнього циклу, що дозволяє учням бачити зв'язки між різними видами мистецтва та розуміти їх спільні риси. Наприклад, на уроках музичного та образотворчого мистецтва можна досліджувати

зв'язок музики із літературою, живописом, архітектурою, танцем, театром, кіно та інші види [5, с. 91].

Принцип інтеграції методів та форм навчання передбачає використання різноманітних методів та форм навчання, що сприяють активному залученню учнів до освітнього процесу. Це можуть бути різні інтерактивні методи: робота в групах, проекти, дослідження, дискусії, дидактичні та музичні ігри, вікторини та інші методи [5, с. 92].

Принцип урахування вікових особливостей несе відповідність змісту, методів та форм навчання щодо вікових особливостей учнів, що дозволяє їм повноцінно сприймати інформацію та опановувати практичні уміння відповідно до їхнього рівня розвитку. Це передбачає використання диференційованих завдань, методів та прийомів навчання, а також надання учням індивідуальної допомоги [5, с. 92].

Принцип діяльності та самостійності спрямований на активну участь учнів в освітньому процесі, їхню самостійну роботу та дослідницьку діяльність, що в свою чергу сприятиме розвитку їхніх творчих здібностей, критичного мислення та навичок самостійного навчання, а також формування практичних умінь [5, с. 92].

Принцип емоційності та естетичної насолоди в атмосфері емоційного підйому сприятиме формуванню позитивного ставлення учнів до мистецтва та мотивації до його вивчення. Формування практичних умінь учнів має відбуватися в емоційно-позитивній атмосфері, яка досягається шляхом використання емоційно забарвлених методів та форм навчання [5, с. 91].

Принцип зв'язку із життям передбачає зв'язок знань і практичних умінь, які отримують учні на уроках мистецтва із реальним життям і досвідом, які мають практичну цінність і реальне значення для дітей із урахуванням їхніх інтересів та потреб. Цей принцип є особливо важливим, тому що свої знання, уміння та навички учні зможуть застосовувати в різних життєвих ситуаціях та повсякденному житті [5, с. 92].

Принцип контролю та оцінювання результатів навчання має бути систематичним і об'єктивним. Врахування індивідуальних особливостей, здібностей та інтересів кожного учня, дозволить максимально розкрити та коригувати їхній творчий потенціал у вивченні інтегрованого курсу «Мистецтво». Використання різних форм і методів оцінювання надасть нагоду оцінити рівень сформованості практичних умінь учнів, а також відстежити їхні успіхи та виявити проблеми [5, с. 92].

Принцип зв'язку із сім'єю є важливим фактором, який сприяє формуванню практичних умінь учнів, що передбачає інформування батьків про завдання та результати навчання дітей, а також залучення їх до освітнього процесу [5, с. 92].

Отже, дотримання вищезазначених принципів формування практичних умінь учнів засобами інтеграції у мистецькій освіті забезпечить ефективність та результативність педагогічного процесу, який сприятиме всебічному розвитку дітей та підготовці їх до життя в сучасному суспільстві [5, с. 92].

В процесі роботи над нашим дослідженням, а саме, вивчення педагогічного, психологічного, мистецтвознавчого, науково-теоретичного і методичного матеріалу, проведення бесід із вчителями початкових класів, вчителями музичного та образотворчого мистецтва з питань формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво), спостережень за роботою учнів на інтегрованих уроках мистецтва, спілкування із учнями та їхніми батьками в дистанційному режимі, в зв'язку із тим, що в Україні воєнний стан, в нашій роботі були сформульовані мета та провідні завдання щодо констатувального експерименту, а також визначені критерії та рівні.

Експериментальна робота за темою дослідження проходила на базі виробничої педагогічної практики в Херсонській загальноосвітній школі I-III ступенів № 53 Херсонської міської ради (за українським законодавством).

Констатувальний етап нашого експериментального дослідження зазначив виявлення стану формування практичних умінь учнів початкової

освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво). На основі аналізу психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури, а також наукових досліджень вчених, нами були визначені наступні компоненти та їхні критерії:

Емоційно-ціннісний компонент, критеріями якого виступають:

- емоційна реакція учнів на твори мистецтва, їх зацікавленість у вивченні дисциплін мистецького напрямку;
- емоційно-ціннісне ставлення до творів музичного та образотворчого мистецтва;
- прояв естетичних почуттів у виконанні власних робіт, виступів;
- здатність учнів сприймати та оцінювати твори мистецтва;
- здатність формувати власні естетичні уподобання;
- виявлення інтересу до творів музичного та образотворчого мистецтва;
- виявлення емоційної чутливості та естетичного смаку;
- здатність учнів відгукуватися на зміст творів музичного та образотворчого мистецтва (захоплення, радість, вразливість, зачарованість, здивованість та інше).

Когнітивний компонент, критеріями якого виступають:

- знання та розуміння основних елементів та принципів музичного та образотворчого мистецтва;
- знання та розуміння про жанри і стилі в мистецтвах (портрет, натюрморт, пейзаж, пісня, опера, балет та інше);
- знання про професії музикантів і художників (диригент, скульптор, маляр, художник, декоратор, співак, танцівник балету, актор та інше).
- знання про засоби музичного та образотворчого мистецтва (динаміка, композиція, малюнок, кольорова пляма, крапка, лінія, мелодія, ритм, тембр та інше);
- освоєння та розуміння основних понять і термінів, пов'язаних із музичним та образотворчим мистецтвом;

- розширення словникового запасу дітей, вдосконалення мовленнєвих навичок;

- розширення знань про навколишній світ засобами музичного та образотворчого мистецтва;

- уміння використовувати різні художні та музичні техніки та прийоми;

- володіння основними елементами танцювальних рухів та ритмікою;

- знання та розуміння елементів різних танцювальних стилів.

Креативно-діяльнісний компонент, критеріями якого виступають:

- сприймання та оволодіння основними техніками музичного та образотворчого мистецтва (малювання, живопис, графіка, ліплення, спів, гра на музичних інструментах, танець, ритміка).

- удосконалення навичок співу та умінь малювання;

- уміння імпровізувати та вигадувати власні художні, вокальні, інструментальні й ритмічні композиції.

- удосконалювати уміння фантазувати, імпровізувати та створювати власні твори мистецтва;

- уміння виражати свої емоції та ідеї за допомогою музичних і художніх засобів;

- уміння учнів користуватися запропонованим навчально-дидактичним матеріалом;

- уміння взаємодіяти із однокласниками і вчителями;

- творча активність та емоційна насиченість у колективній музичній та художній діяльності, відповідно до вікових можливостей учнів початкової школи (участь у концертах, святах, виставках, екскурсіях, фестивалях та інше).

Зазначені нами критерії дослідження не є вичерпними. Вони можуть доповнюватися залежно від програм закладу початкової освіти та творчих ідей вчителя.

Отже, саме в початковій освіті формуються творчі й практичні уміння учнів, що відображені в інтегративному курсі «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво).

Вчитель і батьки повинні постійно спостерігати за роботою дітей, стимулювати їх до творчої діяльності, а також створювати умови для формування практичних умінь, які будуть супроводжувати особистість у майбутньому житті.

Критерії дослідження визначалися за допомогою запропонованих інтегрованих уроків, онлайн-уроків, бесід, творчих завдань і вправ, ігор та гейміфікацій, консультацій, інтерактивних освітніх матеріалів (відео, презентації, електронні книги, віртуальні екскурсії в музеї, театри, на виставки, концерти та інше).

Прикладом можуть служити наступні бесіди із запитаннями і практичними завданнями:

«Що таке мистецтво?»

- Які види мистецтва ви знаєте?
- Чи важливе мистецтво для людей і чому?
- Що і як може виражати мистецтво?

«Музика і кольори» (бесіда із практичним завданням)

- Чи асоціюються у вас кольори із різними видами музики (класична, сучасна, рок, джаз)?
- Як ви думаєте, чи можна намалювати музику?
- Якого характеру музику ви би підібрали до запропонованої картини (В. Ван Гог, «Зіркова ніч»).
- Спробуйте намалювати власну картину під запропоновану музику (В. А. Моцарт, «Рондо в турецькому стилі»)

«Музика і природа» (бесіда із практичним завданням)

- Хто із вас прислухався до звуків природи?
- Які вони? Передайте голосом.
- Які кольори і форми асоціюються із різними порами року?
- Створіть аплікацію із пропонованих природних матеріалів (різнокольорові листочки з дерев, пір'ячко, мушлі, камінці, насіння та інше).

«Музика і форми» (бесіда із практичним завданням)

- Чи однакову форму мають музичні інструменти?
- Як на вашу думку, чи може музика створювати різні форми (лінії, кола, спіралі)?
- Пофантазуйте і намалюйте, використовуючи різні геометричні фігури, ще невігаданий казковий чарівний музичний інструмент. Придумайте йому назву.

«Наша творча родина»

(завдання для дітей та батьків у дистанційному режимі)

Завдання:

- створити спільну картину під улюблену в сім'ї музику (кожен із членів сім'ї, слухаючи або наспівуючи мелодію, додає свої штрихи до картини);
- заспівати сім'єю улюблену пісню, зробити фото або намалювати дружний сімейний хор;
- придумати фантастичну «тару» для музичного інструменту (діти із батьками малюють або ліплять оригінальний футляр для улюбленого музичного інструменту), передати пантомімою гру на цьому інструменті.

Отже, створення творчої атмосфери має велике значення для інтегративного пізнавального процесу в початковій освіті засобами музичного та образотворчого мистецтва. Це і оформлення класу, і музичний супровід, і ретельно підібране інформаційно-методичне забезпечення.

Кожна дитина має власне бачення і по своєму інтерпретує музичні та образотворчі твори мистецтва, тому що поєднання цих видів виступає не тільки як розвиток творчих здібностей дитини, але і як засіб формування умінь, в яких вона самовиражається, пізнає себе і світ.

Розроблені нами критерії та показники в констатувальному експерименті стали передумовою для визначення двох класів, кожен із яких має власні рівні формування практичних умінь засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (образотворче та музичне мистецтво).

За результатами бесід із запитаннями і практичними завданнями, проведеними інтегрованими уроками, а також практичною роботою дітей і

батьків у дистанційному режимі, нами було визначено три рівні формування практичних умінь учнів четвертих класів (4-А, 4-Б) початкової освіти (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії оцінювання

Високий рівень	Учні вільно володіють практичними навичками із музичного та образотворчого мистецтва, вміють користуватися різними запропонованими художніми техніками та прийомами. Показують високу творчу активність, пропонують цікаві рішення в процесі виконання практичних завдань. Маючи розвинений природний естетичний смак, вміють аналізувати та оцінювати твори мистецтва. Самостійно створюють креативні роботи із образотворчого мистецтва, беруть участь у конкурсах, виставках, концертах.
Середній рівень	Учні володіють основними практичними вміннями в музичному та образотворчому мистецтві, самостійно виконують завдання, виявляють творчість, старанно використовують різні художні техніки та прийоми. Сумлінно створюють власні малюнки та аплікації. З естетичним смаком ліплять вироби, беруть участь у творчих конкурсах, активно виступають на святах, концертах.
Низький рівень	Учні володіють елементарними практичними навичками із музичного та образотворчого мистецтва. Не завжди проявляють зацікавленість у вивченні мистецьких дисциплін, але виявляють інтерес до творчої діяльності. Виконують прості завдання під керівництвом учителя.

За узагальненими результатами констатувального експерименту нашого дослідження щодо формування практичних умінь учнів четвертих класів (4-А, 4-Б) початкової освіти в галузі інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) з'ясовано, що із високим рівнем було виявлено 2 % учнів експериментального класу і 3 % контрольного класу. Більшість учнів

знаходилися на середньому рівні (63 % в експериментальному класі та 55 % – в контрольному класі) і низькому рівні (35 % в експериментальному класі та 42 % – в контрольному класі).

Аналізуючи отримані результати, ми визначили, що рівень знань щодо формування практичних умінь учнів четвертих класів початкової освіти в галузі інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) в 4-А класі (ЕК) вище від рівня знань 4-Б класу (КК) (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2.

Характеристика рівнів констатувального етапу дослідження

Рівні	4-А (ЕК)	4-Б (КК)
Високий	2 %	3 %
Середній	63 %	55 %
Низький	35 %	42 %

Отже, обґрунтувавши проблему формування практичних умінь учнів четвертих класів початкової освіти в галузі інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) ми прийшли до висновку, що важливу роль відіграють інтегровані уроки, бесіди, практичні творчі завдання, а також науково-практичні наробки учителів початкової освіти, учителів музичного та образотворчого мистецтва, науковців-дослідників, чиї роботи пов'язані із темою нашого дослідження.

Проведений констатувальний експеримент дозволив зробити висновок про те, що формування практичних умінь учнів четвертих класів початкової освіти в галузі інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) у період воєнного стану в Україні не відповідає сучасним запитам освітнього процесу, що і надає поштовх до висвітлення тих причини, які не дають досягти належних результатів. Для цього нам необхідно провести формувальний експеримент, в основі якого будуть лежати проблемні завдання.

2.2. Експериментальна перевірка ефективності методів формування практичних умінь засобами музичного та образотворчого мистецтва (формувальний експеримент)

Інтегрований курс «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) в початковій освіті відіграє важливу роль у формуванні естетичних цінностей особистості, її художньої культури та практичних умінь. За допомогою різних методів та форм навчання вчителі допомагають учням оволодівати основами літератури, образотворчого мистецтва, музики, хореографії, театрального мистецтва та інших видів мистецтва.

Формування практичних умінь учнів є одним із найважливіших завдань сучасної початкової освіти. Це стосується й естетичного виховання, яке здійснюється засобами інтегрованого курсу «Мистецтво». Інтеграція різних видів мистецтва (образотворче, музика, хореографія, театр) у єдиний навчальний курс дозволяє створити цілісну картину світу, розвинути в учнів естетичне сприйняття, творчі здібності, практичні уміння.

В нашому дослідженні механізм реалізації педагогічних принципів та умов забезпечення інтеграції знань із курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) ґрунтується на застосуванні в освітньому процесі діалогу навчання, методів, які поєднують у собі різні педагогічні засоби та музично-художні форми, що формують в учнів практичні уміння.

До складу практичних умінь учнів початкової освіти в інтегрованому курсі «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) входять такі важливі процеси свідомості, як емоції, воля, уява, увага, пам'ять, які проявляються у свідомому, цілеспрямованому та успішному здійсненні системи сенсомоторних та перцептивних (процес пошуку і переробки інформації), розумових та мнемонічних (запам'ятовування), вольових та інших прийомів, які забезпечують досягнення поставленої мети діяльності в умовах її протікання. Також всі уміння людини як особистості мають й інтелектуальні властивості.

Під «уміннями» розуміють дії щодо виконання розумових операцій, які є компонентами мислення. Загальним є розгляд їх у якості особливих дій, які формуються у процесі активної освітньої діяльності і є її результатом та відображенням успішного перетворення інформації на основі розумових операцій.

У сучасній науковій та психолого-педагогічній літературі існує декілька підходів до класифікації практичних умінь:

- за структурними елементами освітньої діяльності;
- за ступенем узагальненості;
- за структурою розумової діяльності;
- за етапами розумової діяльності;
- за типами мислення.

До структурних елементів освітньої практичної діяльності належать:

- уміння сприймати інформацію;
- уміння раціонально запам'ятовувати;
- уміння осмислювати матеріал і виділяти головне;
- уміння розв'язувати проблемні завдання;
- уміння працювати самостійно та інше.

Поняття інтеграції має давати знання методу, відповідно до якого організовується дидактичний процес в інтегрованій системі. Інтегрований процес в початковій освіті полягає у здійсненні не тільки змістовних, але й формальних цілей та завдань виховання та розвитку, а також встановлення зв'язків у взаємодії методів та прийомів виховання та навчання (методична інтеграція), у синтезі дитячих видів практичної діяльності (діяльнісна інтеграція), інтеграції різних форм взаємодії вчителів із учнями та батьками.

Інтеграція змісту освіти у тісному взаємозв'язку інтелектуальної, когнітивної та творчої сторін людської особистості формує в учнів універсальні та мобільні знання.

Види інтеграції класифікуються за методами, прийомами, способами, рівнями та напрямками.

Комплексне використання музичного та образотворчого мистецтва допомагають вчителю донести до учнів яскравий емоційно-художній образ. Специфічні засоби виразності цих видів мистецтва, доповнюють один одного та допомагають учням розібратися із абстрактною виразністю одного виду за рахунок наочності іншого.

В інтегративному курсі «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) «існують загальні для природи мистецтва закономірності: ритм, гармонія, пропорція, рівновага, симетрія та асиметрія, динаміка та статика, контраст і нюанс. Для сприйняття будь-якого виду із мистецтв характерними інтегрувальними категоріями виступають: образ, почуття, емоції, пафос, афекти. Для інтелектуального усвідомлення мистецьких творів інтегрувальними категоріями є: форма, композиція, жанр, стиль, напрям» [28].

Як засвідчили результати констатувального експерименту, сучасна практика не забезпечує тих необхідних умов, які потрібні для успішного вирішення запропонованих нами завдань.

Науково-педагогічний аналіз науково-педагогічної та мистецтвознавчої літератури, а також та наявна ситуація, що визначилася у констатувальному експерименті спонукала нас до визначення та теоретичного обґрунтування педагогічних принципів, необхідних для успішного вирішення зазначеної проблеми нашого дослідження.

Метою нашого дослідження виступає експериментальна перевірка та визначення ефективності проблеми, що пов'язана із формуванням практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво).

Відповідно до мети ми визначили завдання формувального експерименту:

- 1) Експериментально перевірити ефективність методів формування практичних умінь засобами музичного та образотворчого мистецтва.

2) Окреслити динаміку формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва.

Базою інтегративного курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) в початковій освіті виступають такі форми навчання, за допомогою яких формуються практичні уміння учнів:

- уроки, на яких учителя використовують різноманітні методи та форми навчання;

- позакласні заходи (гуртки, свята, концерти, виставки, конкурси, екскурсії до музеїв, концертних залів, театрів, та інших культурних закладів (віртуально або очно), за допомогою яких учні набувають знань, творчих здібностей і практичних умінь.

Науковець в естетиці Владимірова Алла, підкреслює: «Уроки, побудовані за принципом інтеграції мають значно більший розвивальний потенціал, ніж традиційні. Можливість цілісного осягнення проблеми, звернення до інших освітніх галузей, демонстрація діалектичного проникнення у суть явищ, різнобічний підхід до вирішення певних проблем дозволяють апелювати до учня, як до особистості, спроможної дійти певних висновків, синтезуючи інформацію з різних джерел» [4, с. 349].

Для інтегрованих уроків характерні такі форми організації змісту інтегрованого блоку, як:

- пластообразна;
- спиралевидна;
- синтезуюча;
- наскрізна;
- контрастна;
- творча (індивідуально диференційована).

Наприклад, при *пластообразній формі інтеграції* – образ природи (осінь) розкривається в образотворчому мистецтві у його різних жанрах

(натюрморті, пейзажі), відображається у вигляді композиції, кольору, світла; у музиці – через звуки природи, пісні, музичні інструменти та інше.

Спіралеподібна форма інтеграції дозволяє спочатку оцінити, наприклад, красу пейзажу однієї із пор року (весна), і тільки потім зрозуміти красу природи у творах літературного, образотворчого та музичного мистецтва. Спіраль, як дидактичний метод на уроці, здійснює пізнання об'єкту від деталі до цілого, або від загального до конкретного. Прикладом може бути урок в 4 класі за темою «Музика України», на якому учні оцінюють красу мелодій українських пісень. На основі сприйняття краси одного музичного твору можна прийти до розуміння краси музичної культури України в творах музичного, літературного, образотворчого мистецтва [24, с. 74].

Особливість спіралеподібної форми у тому, що пізнання цінності, наприклад, моральної – «чутливість», відбувається у різних видах мистецтва, ігровій діяльності, власному життєвому досвіді. Вчитель пропонує визначити, як називається ця якість, у чому вона проявляється. Другий спосіб – від загального до конкретного: учитель дає учням певну установку, наприклад, запитує, що таке чуйність, про кого говорять «чуйна людина». У різних видах діяльності учитель просить звертати увагу саме на цю якість особистості і на те, як вона проявляється в житті та мистецтві.

Зміст *синтезуючої форми* організації утримання інтегрованого блоку будується на основі одного виду діяльності, наприклад, ігрового, в який органічно вплітаються інші: пізнавальні, сприйняття музичних творів, сприйняття живопису. Відомі такі види уроків, як урок-спектакль, урок-казка, урок-розслідування тощо. Проникнення одного виду діяльності в інший обумовлюється необхідністю розширення даного змісту або його закріплення. Також ця форма використовується і при блочній подачі матеріалу [6, с. 177].

Сутність *наскрізної форми* у тому, що наприклад, учень пізнає одну із естетичних цінностей – «красу». Він сприймає її у різних творах мистецтва і самотійно чи разом із учителем реалізує свої уявлення у власній художньо-

творчої діяльності – у малюванні, у ліпленні, у слуханні мелодій українських народних пісень та інших видах діяльності.

Контрастна форма – це стан відтінків, розміру, тону, положення та ін., що різко відрізняється, і як правило, знаходиться у зіставленні або тісній асоціації із об'єктом. Контрастна форма відрізняється тим, що пізнання будь-якої цінності здійснюється таким чином, наприклад, поняття «кохання», як цінність у житті та мистецтві в порівнюється із «ненавистю». При даній формі дуже важливо пам'ятати про мотиваційні принципи: учні повинні відчуті і усвідомити, чому цінність, яку вони пізнають на контрасті, викликає повагу у людей і власну позитивну самооцінку.

Творча або індивідуально диференційована форма передбачає практичні завдання для учнів, що допомагають учителям мистецтва здійснювати контроль за засвоєнням учнями знань, а також сформованих практичних умінь, що сприятимуть розвитку пізнавального інтересу та естетичного смаку.

Форма взаємопроникнення характеризується як допоміжна. Наприклад, учням надається свобода в створенні самостійних ігор, спостерігаючи за учнями, вчитель ставить мету: «формувати в учнів поняття про мужність та жіночність». У ході гри учні знайомляться із жіночими та чоловічими портретами різних художників. В процесі обговорення образів за прикладами портретів, вони пов'язують побачене із грою та відзначають характерні риси побаченого в своїй самостійній грі (дитячість, мужність, ніжність, болючість та інше).

На інтегративних уроках мистецтва (музичне, образотворче), учні можуть здійснювати пошукову роботу щодо визначення тематики майбутньої власної творчої роботи. У процесі виконання завдань, запропонованих учителем, передбачаються різні види пізнавальної діяльності учнів: індивідуальна, диференційована, колективна, що забезпечує їхню взаємодію, розвиток творчих здібностей та естетичної культури, формування практичних умінь.

Інтеграція на уроках мистецтва (музичне, образотворче) – це:

- цілеспрямований і структурно побудований педагогічний процес, який вчить учнів розглядати різні явища із різних позицій;
- формування практичних умінь із застосуванням знань із різних сфер мистецтв;
- вирішення конкретного творчого завдання;
- здатність самостійно проводити творчі дослідження;
- здібність розвивати власне бажання до активного виявлення себе у будь-якому виді творчості.

Таким чином, щоб навчити учнів початкової школи розуміти естетичне в мистецтві, необхідно пройти шлях накопичення елементарних естетичних вражень, зорових і слухових відчуттів, систематично розвивати емоційні і пізнавальні процеси, формувати у них практичні уміння.

В процесі роботи над формувальним експериментом нашого дослідження ми зазначили традиційні та нетрадиційні методи і прийоми, які були направлені на вирішення певних задач і завдань в освоєнні змісту інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво)

За функціями методи розподіляються на навчальні, розвивальні, виховні, мотиваційні та організаційні.

Ми наведемо низьку вправ і завдань із використанням традиційних і нетрадиційних методів, які були задіяні в нашому формувальному експерименті.

На особливу увагу заслуговує *метод бесіди*, який є цінним в процесі розгляду картин, роботи із різними підручними матеріалами, слуханні музики, розучуванні пісень та елементів танців, що в майбутньому перетворюється на дитячі описові розповіді. Структура мистецтвознавчої розповіді складається із повідомлення назви картини, музичного твору, прізвища художника, композитора, виконавця та запитань вчителя до учнів стосовно самих творів.

Метод вербалізації змісту художніх творів зорієнтований на досягнення глибшого розуміння учнями внутрішньої сутності художніх образів засобами словесного коментування.

Вправа «Відгадай колір»

Мета: розвиток мислення, вміння розрізняти кольори, називати їх українською мовою.

Хід практики: Учень витягає із мішечка або коробки геометричну фігуру будь якого кольору і називає предмети, які можуть бути такого самого кольору. Учні класу відгадують колір.

Метод демонстрації художніх творів – надання зразка художнього результату.

Метод пояснення – передбачає розкриття вчителем сутності художніх образів, їх змісту, способів, які використав музикант, композитор, художник для досягнення виразності.

Метод порівняння використовується на різних етапах навчання. Це один із художніх засобів, за допомогою якого порівнюються предмети, події, образи творів та ін.

Метод руйнування дозволяє виявити значимість того чи іншого засобу музичної або художньої виразності.

Вправа «Плутаниця»

Учитель: Уявіть, що назви казок переплуталися.

Хід практики:

1) Спробуйте скласти і розказати казку, у якої тепер така назва: «Снігові музики», «Червона королева», «Кривенька шапочка», «Бременські качечки», пофантазуйте і намалуйте головних героїв власно придуманих казок.

2) Назвіть правильні назви казок та їх авторів «Снігова королева» (данський письменник Ханс Крістіан Андерсен), «Червона шапочка» (народна європейська казка), «Кривенька качечка» (українська народна казка), «Бременські музиканти» (німецька народна казка в обробці братів Грімм).

3) Ознайомтеся із картинами, мультфільмами, скульптурами, музикантами, які розкрили ці образи в мистецтві.

Науковці та естети Голінська Тетяна, Владимірова Алла, приділяють велику увагу процесу контент-орієнтованої інтеграції музичного та образотворчого мистецтва в освітньому процесі, який «вимагає актуалізації індивідуальних обраних уявлень учнів за рахунок розширення суб'єктивного досвіду спілкування з літературними, музичними, художніми та хореографічними творами, театром, засобами наочності, природою тощо, а також раціонального поєднання найбільш ефективних методів і організаційних форм активного освітнього процесу: аналогії, порівняння, діалогізації та проблематизації» [7, с. 103].

Метод інтерпретації музичного або художнього твору орієнтує учнів на власне відображення музичних і художніх образів.

Метод варіантної розробки музично-художнього матеріалу виступає ефективним засобом спонукати учнів до творчого продумування образу.

В процесі формування практичних умінь та особистісного ставлення учнів до змісту творів використовуються ігрові елементи, що стимулюють бажання учнів розповісти про картину, життя композиторів, музичні твори, що їм сподобалося, пригадати відповіді вірші, пісні, рухи. Також пропонуються дидактичні ігри, наприклад: «Музичний салон», «Картинна галерея», «Знайди помилку», «Знайди зайве» та інші ігрові вправи.

Більш емоційними виступають ігри за мотивами міфів, легенд, казок – це складна підготовка із великою кількістю реквізиту та обладнання.

Метод імпровізації спонукає учнів до творчої діяльності, спроможності до власних творчих неповторних іншими відкриттів.

Метод створення художніх образів налаштовує учнів до творчих практичних дій, утворювання нового в мистецтві.

Наприклад, у вправі «Озвучена картина» (робота в групах) учням пропонується роздивитися картини (метафоричні карти) грузинської художниці-живописця Ніно Чакветадзе: «Артист», «Смуток», «Друзі», «Справжні друзі», «На ранку», «Перше кохання», «Пригода», «Казка на ніч» та ін.) і розіграти їх із наступним завданням:

Хід практики:

- 1) Завмерти, як персонажі на картині.
- 2) Подумати і розпочати бесіду між собою на тему, актуальну для героїв обраної картини.
- 3) Пригадати пісні або музичні твори, які б змогли супроводити картини.
- 4) Підібрати акомпанемент до картин із використанням музичних або шумових інструментів.

Метод створення композицій спрямований на об'єднання різних форм спілкування учнів із музикою та образотворчим мистецтвом в одному творі. Прикладом може служити вправа «Логічні музично-кольорові ланцюжки».

Мета: розвиток мислення, зв'язного мовлення, порівняння кольорів, розмірів, умінь музичної імпровізації та спільної роботи.

Хід практики: Учитель наспівує перше речення (імпровізація). Учень складає власний текст і мелодію, використовуючи останнє слово попереднього речення, запропонованого учителем, учні продовжують завдання за бажанням.

Наприклад:

- Улітку світить сонечко, дерева всі зелені.
- Зелені дерева тому, що скоро будуть *груші*.
- *Груші* пожовтіють і можна їх *збирати*.
- *Збирати* будемо гуртом, у кошики *яскраві*...

Метод роздумів – це не засвоєння учнями готових знань, а вибір проблеми вчителем для самостійного вирішення учнями (завдання, рішення, висновок).

Метод «створення вже створеного» або естетична гра – це творчість вчителя та учнів на уроках мистецтва. Структурні компоненти будуються за законами мистецтва: композиція, вибір персонажів, розвиток подій, зав'язка, зміна побудови та пластики персонажів, творчість, контраст, імпровізація. В процесі організації такої естетичної гри враховуються:

- створення уявної ситуації;

- народження художнього образу;
- факт перетворення;
- створення власної або колективної художньої роботи.

Метод науково-пошуковий, дослідницький впроваджується із метою підтримки інтересу до уроків мистецтва.

Метод моделювання художньо-творчого процесу спрямований на підвищення активного засвоєння творів мистецтва.

Баліка Д., Бухнієва О., підкреслюють: «Саме метод моделювання художньо-творчого процесу, коли учень виконує роль творця-композитора, творця-поета, творця-художника, який немов би заново створює твір мистецтва для себе та інших людей, забезпечує дитині прожиття знання і розуміння сенсу своєї діяльності» [1, с. 25].

Метод художнього вправління виступає як багаторазове повторення мистецьких дій, що формує в учнів практичні уміння.

Серед сучасних методів навчання на інтегрованих уроках мистецтва, із напрямку музичне та образотворче мистецтво, використовують такі методи, як: метод ейдетики (асоціації), естамп, плямографія, шаблонографія, фроттаж, граттаж, мильний живопис, мозаїка, малювання з сіллю, пластиліновий живопис тощо.

Ейдетика (асоціації) – це не тільки розвиток уваги, уяви, пам'яті, різних видів мислення, але й спосіб подачі навчального матеріалу. Цей процес залучає всі аналізатори учнів, подає нове через добре знайомі учням образи. Прикладом може бути вправа «Мистецькі асоціації».

Мета: розвивати пам'ять учнів, активізувати словниковий запас, мовлення.

Хід практики: Учитель називає мистецьку професію (поет, співак, композитор, скульптор, художник, актор та ін.) і передає будь-який предмет учню (квітка, м'яч, хусточка, стрічка та ін.) Учень, який отримав предмет, називає слова-асоціації, наприклад, художник (фарба, пензлі, гумка, олівець,

фарба та інше) і передає квіточку наступному учню. Обрані терміни можна висвічувати на екрані або записувати на дошці.

Метод ейдетики побудований на основі вільних, колірних, тактильних, предметних, звукових, смакових асоціацій, а також асоціацій, викликаних друдлами (візуальними загадками), пов'язаних із геометричними формами та інше.

Метод плямографії – малювання від плями. Цікавим прикладом виступає вправа «Грайливі кляксики».

Хід практики: Нанести на аркуш за допомогою фарби, розведеної у воді, плями. За допомогою трубочки повільно роздути плями на цьому аркуші. Наклеїти або домалювати на плямах різні задумані елементи.

Метод мильного живопису – змішування фарби із мильним розчином та створення пензликом різних візерунків і форм.

Метод шаблонграфії – це створення малюнків за допомогою шаблонів, фігур, різних форм.

Метод мозаїки дозволяє зробити малюнок, складений із шматочків різних матеріалів, наприклад, кольорового паперу, крупи, насіння, пластиліну та інше.

Метод узагальнення спрямований на засвоєння дітьми ключових знань у різних видах мистецтва.

Метод інсценівки допомагає учням проявити свої творчі здібності, виступити у ролі артиста. Прикладами для інсценізації можуть бути українські народні пісні за програмою: «Два веселих гуся», «Ходить гарбуз по городу», «Подольночка», «Галя по садочку ходила» та інші.

Метод рефлексії допомагає вчителю та учням визначити проблемні питання, які виникають за темами уроків. Учні поступово звикають до цього методу і у них не виникає сором'язливості до вираження своїх емоцій, запитань, висновків, висловів:

- Сьогодні на уроці я дізнався (дізналася)...
- Я сьогодні працював (працювала)...

- Мені було цікаво...
- Мені було тяжко...
- Я не зрозумів (не зрозуміла)...
- Я хотів (хотіла) би ще дізнатися про...та інше.

Традиційні та нетрадиційні інтерактивні методи роботи на уроках музичного та образотворчого мистецтва є багатофункціональними, адже вони не тільки активізують і стимулюють пізнавальну та навчальну діяльність учнів, але й позбавляють їх від напруження. Учні вчаться долати сором'язливість, страх перед виконанням запропонованих творчих робіт, виступів та інше.

Таким чином, метою мистецьких практичних методів є підсилення інтересу до навчального матеріалу та формування у молодших школярів уміння використовувати набуті знання в повсякденному житті. Практичні уміння дають змогу учням змодельовати різноманітні ситуації. В процесі інтерактивних уроків учні проявляють свої здібності, нахили, уяву, фантазію, у них формується загальна мистецька культура та забезпечується ефективний і продуктивний творчий відпочинок.

Послідовне вирішення основних завдань формувального експерименту нашого дослідження поділялось на декілька етапів:

- в процесі *підготовчого етапу формувального експерименту* нашого дослідження були визначено й аргументовано на теоретичному рівні педагогічні принципи, визначено їх зміст і шляхи впровадження. Також були визначені практичні завдання щодо формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) і вибрано для порівняння рівнів виконання цих завдань два класи закладу початкової середньої освіти (4-А, 4-Б класи), (контрольний та експериментальний);

- в процесі *основного етапу формувального експерименту* передбачалось обґрунтування на теоретичному рівні педагогічних принципів формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами

інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) та отримання результатів їх реалізації на практиці.

Педагогічними діями виступили: проведення бесід, уроків, віртуальних екскурсій, мистецьких вправ та ігор, завдяки яким учні не тільки ознайомилися із особливостями музичного та образотворчого мистецтва, в основі яких лежать засоби образної, музичної та емоційної виразності, але й отримали практичні уміння шляхом їх застосування.

У процесі проведення формувального експерименту нами був використаний комплекс методів, а саме: педагогічні спостереження, бесіди, ігрові прийоми і вправи, розгляд картин, «входження» у картину, інсценізації, музичний, віршований та ритмічний супровід дітей-екскурсоводів, аналіз, статистичні вимірювання та інше.

Можемо констатувати, що на початку формувального експерименту учні із контрольного та експериментального класу мали майже подібні показники.

В процесі *підсумкового етапу формувального експерименту* щодо формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) із урахуванням основних показників і критеріїв, нами були визначені наступні рівні, за результатами яких із високим рівнем було виявлено 6 % учнів експериментальної, що на 4 % більше, ніж на початковому рівні й 3 % учнів контрольної груп, що не змінилося у порівнянні із початком експерименту.

В учнів із середніми показниками в контрольному класі (4-Б), кількісні показники збільшились від 55% до 57%. На відміну від них в експериментальному класі (4-А), таких учнів було на початок експерименту – 63 %, після його завершення стало – 68 %.

Динаміка низького рівня в контрольному класі (4-Б) зменшилась на 2%, в експериментальному класі (4-А) показники зменшилися на 9 % (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3.

Характеристика рівнів формувального етапу дослідження

Рівні	4-А (ЕК)	4-Б (КК)
Високий	6 %	3 %
Середній	68 %	57 %
Низький	26 %	40 %

Аналізуючи отримані результати, нами визначено, що рівень формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) в експериментальному класі (4-А) вище, ніж в контрольному класі (4-А).

Отримані показники зумовлені тим, що формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) учні контрольної групи (4-Б) проходило за освітньою програмою і практичні уміння набувалися переважно на епізодичному рівні, без урахування системного чинника зазначеного дійства, в той час, коли в експериментальному класі (4-А), була можливість набувати практичні уміння засобами інноваційних педагогічних знахідок, а в більшості засобами нетрадиційних практичних методів.

Таким чином, формування мистецьких компетентностей в учнів початкової освіти зумовлене не тільки реалізацією відповідного оновленого змісту освіти, але й впровадженням в освітній процес інноваційних методів, прийомів і технологій навчання, що виступають потужним інструментом для формування практичних умінь учнів.

2.3. Динаміка формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва

Узагальнена перевірка дієвості запропонованих нами традиційних і нетрадиційних методів проводилася на основі порівняльного аналізу рівнів формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво) в експериментальному класі (4-А), та в контрольному класі (4-А).

Аналізуючи результати проведеного нами дослідження за темою «Формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» нами зазначено, що в процесі організації експериментальної роботи зафіксовано збільшення кількісних і якісних показників в експериментальному класі (4-А) із порівнянням показників контрольного класу (4-Б).

За визначеними нами компонентами (*емоційно-ціннісний, когнітивний, креативно-діяльнісний*) та їхніми критеріями і показниками, учні початкової освіти швидко вчилися оперувати традиційними та нетрадиційними методами, мистецькою термінологією як музичного так і образотворчого мистецтва (ритм, гармонія, рівновага, пропорція, симетрія, динаміка, контраст, нюанс, почуття, емоції, образ, пафос, форма, композиція, жанр, стиль, напрям, естамп, плямографія, шаблонографія, фроттаж, граттаж, мильний живопис, мозаїка, малювання із сіллю, пластиліновий живопис та інше) осмислювали і намагалися відобразити ідеї запропонованих мистецьких творів, вправ і дидактичних ігор, а також використовували самостійно і разом із вчителями і батьками мультимедійні засоби та інформаційно-комунікативні технології.

Порівняльні кількісні дані рівнів формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва на констатувальному та формувальному етапах дослідження ми надаємо в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва (контрольний зріз у %)

Рівні	4-А		4-Б	
	Експериментальний клас (%)		Контрольний клас (%)	
	початок експерименту	після експерименту	початок експерименту	після експерименту
Високий	2	6	3	3
Середній	63	68	55	57
Низький	35	26	42	40
	100	100	100	100

Виходячи із показників таблиці, ми спостерігаємо, що в учнів експериментальної групи відбулися позитивні зміни. Якщо на констатувальному етапі дослідження кількість учнів із високим рівнем практичних умінь дорівнювала 2 %, то на прикінцевому етапі високого рівня досягло 6% дітей. На середньому рівні замість 63 % учнів на початку експериментальної роботи, наприкінці експерименту нами виділено 68 %. Найсуттєвіші зміни ми відчули у школярів, які продемонстрували низький рівень: на початку експерименту їх було 35 %, а наприкінці виявилось 26 %.

Характеристика рівнів формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва в контрольному класі показала що показники мало змінилися. Нажаль, як на формувальному, так і на констатувальному етапі нашого дослідження, показники високого рівня не змінилися, а залишилися на 3%; в учнів із середнім рівнем продуктивність зросла на 2%, а процент школярів із низьким рівнем зменшився всього лише на 2%.

Таким чином, проведена експериментальна робота на констатувальному та формувальному етапах нашого дослідження щодо формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва доводить про ефективність визначених нами педагогічних принципів та можливість їх реалізації в освітньому процесі початкової освіти.

ВИСНОВКИ

Сплетіння музики та візуального мистецтва сягає корінням у глибину людської історії, створюючи багатогранний і захопливий симбіоз, що збагачує наше сприйняття світу. Їхня взаємодія проявляється у різних формах, від елегантного поєднання до експресивного синтезу, народжуючи нові естетичні виміри. Синтез образотворчого та музичного мистецтва – це поєднання двох видів мистецтва для створення нового, цілісного простору, який має більш емоційний та естетичний вплив, ніж кожен із них окремо.

1) Проаналізовано психолого-педагогічну, методичну та мистецтвознавчу літературу щодо формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво). Надана інтерпретація термінам «інтеграція», як створення нового цілого на основі виявлених однотипних елементів та їх пристосування до моноліту особливої якості, як процесу об'єднання частин, або будь-яких елементів в одне ціле; розкрито поняття «практичні уміння», що трактуються як знання, здобуті на основі досвіду або як освоєний суб'єктом способу виконання дії, яка забезпечується сукупністю придбаних знань і навичок. Нами зазначено, що інтеграція в мистецтві розвиває уміння і навички спілкування та співпраці, заохочує учнів до самовираження, аналізу та вирішення зазначених вчителем проблем, робить навчання більш цікавим та захоплюючим.

2) В роботі охарактеризовано вікові психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку (6 – 10 років). Нами з'ясовано, що якраз у цей період у школярів розвивається образне мислення, мовлення, уява, креативність. В учнів зростає здатність до аналізу різних дій, але практична дія та образ залишаються базовими.

3) В нашому дослідженні розкриті особливості інтеграції образотворчого та музичного мистецтва, як безмежні можливості для творчого самовираження та естетичного сприйняття. Ми констатуємо, що цей динамічний союз збагачує людське розуміння світу, стимулює емоції та

розширює межі уяви. Це напрям, в якому постійно з'являються нові та цікаві твори. Ключовими аспектами, що характеризують інтеграцію образотворчого та музичного мистецтва виступають: єдність емоційного впливу, контрастність, взаємодоповнення образу, синхронізація.

4) Обґрунтовано педагогічні принципи формування практичних умінь музичного та художньо-естетичного розвитку учнів початкової освіти засобами музичного та образотворчого мистецтва, з'ясовані критерії та рівні (констатувальний експеримент), виділені ключові педагогічні принципи, що забезпечать ефективність та результативність педагогічного процесу, який сприятиме всебічному розвитку дітей та підготовці їх до життя в сучасному суспільстві. Визначені наступні компоненти із критеріями: *емоційно-ціннісний, когнітивний та креативно-діяльнісний*, з'ясовані рівні.

5) Експериментально перевірено ефективність методів формування практичних умінь засобами музичного та образотворчого мистецтва. В процесі роботи над формувальним експериментом нашого дослідження ми зазначили традиційні та нетрадиційні методи і прийоми, які були направлені на вирішення певних задач і завдань в освоєнні змісту інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичне та образотворче мистецтво). Метою мистецьких практичних методів є підсилення інтересу до навчального матеріалу та формування у молодших школярів умінь використовувати набуті знання в повсякденному житті.

6) Окреслено динаміку формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтегрованого курсу «Мистецтво» через синтез музичного та образотворчого мистецтва, що доводить про ефективність визначених нами педагогічних принципів та можливість їх реалізації в освітньому процесі початкової освіти.

Отже, проведене нами дослідження є підставою для висловлення порад щодо використання розроблених нами методів в освітньому процесі початкової освіти, як додаткового джерела формування практичних умінь учнів засобами музичного та образотворчого мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баліка Д., Бухнієва О. Деякі методи дослідження галузі музичної педагогіки. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6–7 березня 2020 року)*. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. С. 68-69.
2. Борисова Т.В., Бабіцька А.В. Мистецько-культурологічні засади використання інтегративних технологій у процесі музичного навчання студентів. *Збірник наукових праць студентів і магістрантів мистецьких спеціальностей педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Вип. VIII. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2015. С.78.
3. Висоцька, О. Є. (2011). Освіта для сталого розвитку. Дніпропетровськ: РоялПринт. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotska_Olha/Osvita_dlia_staloho_rozvytku.pdf?PHPSESSID=h18grtl3lv1b2387c9kqap1qq7
4. Владимірова А. Компетентнісний підхід до навчання дисциплін художньо-естетичного циклу в початковій школі. Теоретико-методологічні основи модернізації навчання: компетентнісний підхід: колективна монографія /за ред. Г. С. Юзбашева. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. 351 с.
5. Владимірова М.О., Голінська Т.М., Владимірова А.Л. Принципи формування практичних умінь учнів початкової освіти засобами інтеграції музичного та образотворчого мистецтва. *The XXXIV International Scientific and Practical Conference «Problems and prospects of global business development», August 26-28, 2024, Bilbao, Spain. 89-93 p.*
6. Голінська Т. М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв: дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Херсон, 2005. 240 с.
7. Голінська Т.М., Владимірова А.Л. Контент-орієнтована інтеграція музичного та образотворчого мистецтва в освітньому процесі. *Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога: матеріали*

- Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 листопада 2020, м. Херсон)*. Херсон: 2020. 530 с.
8. Голінська Т. М. Художньо-естетичне виховання молодших школярів на основі інтеграції різних видів мистецтв. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 49*. Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. 390 с.
 9. Гнатів З., Ключинська М. Сугестивна технологія на уроках «Мистецтва» у ЗЗСО. *Теорія та практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* /ред. – упор. З. Гнатів, Т. Медвідь. Дрогобич: ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 407 с.
 10. Гуменюк Н. П. «Ти сам твір мистецтва». Творче музикування з дітьми дошкільного віку (з досвіду роботи). Нетішин, 2019. 79 с.
 11. Дуткевич Т. В., Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
 12. Енциклопедія освіти / головний ред. В. Г. Кремень. Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 13. Зубарева О., Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу в початковій школі як мотивація учнів до пізнання світу Інноваційна педагогіка URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua> > part_1
 14. Калініченко О. В. Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. 144 с.
 15. Кізілова Г., Шулько О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2021. 152 с.
 16. Кондратова Л. Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальн. серед. освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 160 с.
 17. Крижанівська Т. І. Методика комплексного використання мистецтв у процесі розвитку художньої культури молодших школярів на уроках музики: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К.: 1998. 224 с.

18. Лемешева Н.А. Мистецтво: підруч. інтегрованого курсу для 4 кл. закл. заг. серед. Освіти. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2021. 120 с.
19. Лобова О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Школяр, 2021. 176 с.
20. Лугай В. С. Філософія сучасної освіти: навч. посібник К.: Центр «Магістр» Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.
21. Мистецтво: особливості викладання в початковій школі: навчально-методичний посібник / автор-уклад. В. П. Мартинова. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 111 с.
22. Масол Л., Гайдамака О., Белкіна Е., Калініченко О., Руденко І. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
23. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н., Колотило О. Мистецтво: підруч. для 4-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2015. 144 с.
24. Масол Л., Очакова Ю., Беземчук Л., Наземнова Т. Вивчення музики в 1 – 4 класах: Навчально-методичний посібник для вчителів Х.: Скорпіон, 2003. 144 с.
25. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підруч. інтегр. курсу для 4 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2021. 128 с.
26. Масол Л., ІНТЕГРАЦІЯ? ІНТЕГРАЦІЯ. ІНТЕГРАЦІЯ... ІНТЕГРАЦІЯ! (Поліцентрична інтеграція змісту загальної мистецької освіти). Теорія художньої освіти та виховання. Київ: Журнал «Мистецтво та освіта» №1 (95) 2020. С. 20 – 26.
27. Масол, Л. М. Навчально-методичний посібник Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2019. 208 с.
[URL:https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BB_%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%9D%D0%A3%D0%A8%D0%BC%](https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BB_%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%9D%D0%A3%D0%A8%D0%BC%)

[D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4 2.%D1%83%D0%BA%D1%80 \(109-19\) S.pdf](#)

- 28.«Мистецтво» як один із головних предметів у школі – ... Освіта.UA URL: <https://osvita.ua> › reform
- 29.Олійник О. В. Сучасні наукові підходи до визначення сутності конструктивних ... СумДПУ URL: <https://repository.sspu.edu.ua> › ...
- 30.Островський В. М., Федун Г. П. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальн. освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 156 с.
- 31.Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) К.: Освіта України, 2010. 274 с.
- 32.Печерська Е. Уроки музики в початковій школі К.: Либідь, 2001. 271 с.
- 33.Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Видавництво А. С. К.», 2004. 192 с.
- 34.Практичні уміння й навички - Простір Психологів
URL: <https://psychology.space> › psylopedia-post › praktychni-u...
- 35.Презентація «Інтеграція і синтез» (особливості методів ... Всеосвіта
URL: <https://vseosvita.ua> › library
- 36.Рубля Т. Є., Мед І. Л., Щеглова Т .Л. Мистецтво: підруч. інтегрованого курсу для 4 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.
- 37.Соломаха С. О. Методологічні засади проблем розвитку наукового та художнього світогляду в контексті мистецької освіти. *Наукові записки*. Серія «Педагогічні науки» КДПУ ім. В. Винниченка. Кіровоград:, 2010. Вип. 88. С. 228-233.
- 38.Стеценко І., Садовенко С. Мистецтво: підруч. інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти Київ : Світич, 2021. 128 с.
- 39.Уїлл Річардсон: Чи врятують нас практичні навички? Освіторія Медіа
URL: <https://osvitoria.media> › uil...

40. Формування загальнонавчальних умінь і навичок «На Урок» для вчителів
URL: <https://naurok.com.ua> › for...
41. Формування особистості URL: Освіта.UA <https://ru.osvita.ua> › reports
42. Шпара П. Ю Технічна естетика і основи художнього конструювання. К.: Вища школа, 1984. 200 с.
43. Ястремська Н. В. Розвиток уяви учнів перших і других класів. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24071/1/>
44. <http://www.innovpedagogy.od.ua> › part_1 Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу Інноваційна педагогіка.

ДОДАТКИ**Додаток А****ПЛЯМОГРАФІЯ**

Дитина має поставити кілька великих різнокольорових плям на аркуші (акрилові фарби + вода), після чого нахиляє аркуш у різні боки, щоби фарба розтеклася й утворила будь-яке зображення. Далі потрібно взяти пензлик, фарби та доповнити малюнок задуманими елементами (див. приклад нижче).

МАЛЮВАННЯ НИТКАМИ (НИТКОГРАФІЯ)



Матеріал: Нитки, папір та гуаш.

Учні можуть скористатися двома варіантами малювання нитками:

Перший спосіб: спершу потрібно кілька ниток занурити у різнокольорові фарби, потім скрутити їх в одне чи кілька кілець, і покласти їх на білий аркуш. Далі накриваємо аркуш іншим аркушем так, щоби хвостики кожної нитки виходили за його межі. Потім по чергово витягуємо нитки, притримуючи верхній аркуш рукою. Відкриваємо аркуш. Готово!

Другий спосіб: спочатку складаємо альбомний аркуш навпіл, потім на одній його частині доволіно розміщуємо нитку, попередньо занурену у фарбу. Прикриваємо нитку білою частиною нашого аркушу і притискаємо згорнутий аркуш рукою. Відкриваємо і намагаємося в утворених лініях розгледіти малюнок.

МАЛЮВАННЯ КРАПКАМИ**(ПУАНТЕЛЬ)**

Для роботи у цій техніці малювання учням знадобляться косметичні ватні палички, олівець та фарби (краще, якщо це буде гуаш).

Спершу потрібно олівцем окреслити на папері контури майбутнього малюнку, а потім за допомогою ватних паличок нанести на лінії крапками фарбу. Вчителі можуть допомогти дітям намалювати ескіз. Готову роботу можна прикрасити клеєм із блискітками.

МАЛЮВАННЯ ПІНОЮ (МИЛЬНИЙ ЖИВОПИС)



Для роботи у цій техніці учням знадобиться вода, соломинка для коктейлів, шампунь та фарба. У склянку наливаємо воду, додаємо туди трішки фарби та невелику кількість шампуню. Потім опускаємо у рідину соломинку та дуємо в неї доти, доки бульбашки не піднімуться вище склянки. Далі беремо аркуш і прикладаємо його до піни. Утворені візерунки можна залишити такими, як є, а можна домалювати деталі.

[ТОП-10 незвичайних технік малювання для учнів](#)

Освіта Нова <https://osvitanova.com.ua> > ..

